

Куницін С. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

У статті розглянуто особливості побудови теоретико-методологічного базису управління розвитком туристично-рекреаційної діяльності через соорганізацію професійних учасників туристичного ринку, які можуть функціонувати автономно. Сутність авторської гіпотези зводиться до необхідності формування в межах кластера мереж діяльності зі створення туристичного продукту та організації управління конфігурацією таких мереж. Критерієм ефективності при формуванні означених мереж виступає прояв емерджентних властивостей та покращення якості переговорного процесу учасників кластера. Практичним втіленням пропонованого теоретико-методологічного базису є формування відповідного організаційного механізму, для якого в статті визначено логіку побудови та принципи використання.

Ключові слова: туристично-рекреаційна сфера, теоретико-методологічний базис, туристичний ринок, кластер

Рис.: 5. *Табл.:* 1. *Бібл.:* 7.

Куницін Сергій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського (пр. Вернадського, 4, Сімферополь, 95007, Україна)

УДК 338.486

Куницін С. В.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ТУРИСТИЧЕСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ СФЕРЫ

В статье рассмотрены особенности формирования теоретико-методологического базиса управления развитием туристическо-рекреационной деятельности через соорганизацию профессиональных участников туристического рынка, которые могут функционировать автономно. Сущность авторской гипотезы сводится к необходимости формирования в пределах кластера сетей деятельности по созданию туристического продукта и организации управления конфигурацией таких сетей. Критерием эффективности при формировании указанных сетей выступает проявление эмерджентных свойств и улучшения качества переговорного процесса участников кластера. Практическим воплощением предлагаемого теоретико-методологического базиса является формирование соответствующего организационного механизма, для которого в статье определена логика построения и принципы использования.

Ключевые слова: туристическо-рекреационная сфера, теоретико-методологический базис, туристический рынок

Рис.: 5. *Табл.:* 1. *Библ.:* 7.

Куницін Сергій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, Тавричний національний університет ім. В. І. Вернадського (пр. Вернадського, 4, Сімферополь, 95007, Україна)

UDC 338.486

Kunitsin S. V.

METHODOLOGY OF TOURISM AND RECREATIONAL ACTIVITIES DEVELOPMENT

The article deals with features of the theoretical and methodological basis for tourist and recreational activities development. The proposed approach is based on cooperation professional tourist market members, which can operate autonomously. The essence of the author's hypothesis is reduced to the necessity of formation within the cluster networking activities to create a tourism product and configuration management of such networks. The criterion of efficiency in the formation of the mentioned networks serving manifestation emergent properties and improve the quality of the negotiation process participants cluster. The practical implementation of the proposed theoretical and methodological basis is to create an appropriate institutional mechanism for which the article defines the logic and principles of construction.

Keywords: tourism and recreational activities, theoretical and methodological basis, tourist market, cluster

Pic.: 5. *Tabl.:* 1. *Bibl.:* 7.

Kunitsin Sergey V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Taurida National V. I. Vernadsky University (pr. Vernadskogo, 4, Simferopol, 95007, Ukraine)

Розвиток туристично-рекреаційної сфери (ТРС) спрavedливо відноситься до одного з головних пріоритетів розбудови національної економіки. На жаль не можна констатувати наявності революційних позитивних зрушень у розбудові національної ТРС. Більш того, за підрахунками Всесвітнього економічного форуму Україна в 2010 р. посіла 85-те місце в рейтингу конкурентоспроможності туристичної сфери з 139 країн світу, погіршивши при цьому свою позицію (77 місце у 2009 р.). Переважна більшість дослідників [2–7] надають подібний перелік пропозицій щодо розвитку ТРС країни. Як правило, відзначається потреба упорядкування кількості туристичних об'єктів, відновлення туристичної інфраструктури, створення унікальних туристичних маршрутів, підвищення якості надаваних туристам сервісів, покращення маркетингової діяльності щодо

ідентифікування потреб споживачів туристичних послуг, збільшення будівництва засобів розміщення, створення комфортних умов проїзду тощо.

На жаль, навіть з оглядом на прогнозування Всесвітньою радою з туризму та подорожей (WTTC) зростання частки туризму у ВВП України на 6,9% та зростання зайнятості у національній ТРС на 2% [4, с. 91], відсутня чітка державна регламентація розвитку ТРС (навіть не було пролонговано «Програму розвитку туризму в Україні до 2010 року» після завершення її дії). Розвиток ТРС в цілому, як справедливо наголошує С. В. Громенкова [1], слід розглядати в економічному, соціальному, організаційному, нормативно-правовому та міжнародному аспектах. Всі ці аспекти мають розглядатися в контексті головної мети розвитку ТРС – формування якісного й конкурентоспроможного в глобальному ринку-

вому середовищі туристичного продукту. Деталізувати на прямі досягнення даної мети можна за допомогою системи завдань розвитку ТРС, поданої на рис. 1.

Узагальнюючи наявні розробки наголосимо, що будь-який з означених напрямків розвитку ТРС перетинається з розкриттям потенціалу певних туристично-рекреаційних ресурсів та з необхідністю врахування особливостей їх географічної алокації. При цьому цілком зрозумілим є те, що проста наявність навіть унікальних туристично-рекреаційних ресурсів є лише фактором розвитку (чи необхідною, але не достатньою умовою розвитку ТРС), який потребує системного спрямування певних управлінських впливів. Більш того, для розкриття потенціалу ТРР потрібна цілеспрямована активність різного роду економічних суб'єктів, які мають право доступу до ТРР та власні ресурси й компетентності для підвищення ефективності використання ТРР. Оскільки такі суб'єкти як правило географічно співвідносяться з зонами алокації ТРР, то й розвиток національної туристично-рекреаційної сфери пропонуємо розглядати в контексті розвитку туристично-рекреаційних кластерів (ТРК).

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічного базису (ТМБ) організації управління розвитком туристично-рекреаційної діяльності на засадах кластерного підходу та шляхом формування відповідного організаційного механізму. В основу реалізації мети статті пропонується покласти означений у табл. 1 авторський варіант ТМБ (визначити сукупність передумов, що розкривають підхід до дослідження розвитку туристичної діяльності та розробити правила формулювання висновків з похідних гіпотез).

Далі для розкриття змісту елементів табл. 1 визначимо низку гіпотез, пов'язаних з предметом дослідження та областю визначення формованої теорії. Першою гіпотезою тут стане припущення про те, що використання кластерного підходу створює умови для підвищення конкурентоспроможності певної території, яка містить туристично-рекреаційні ресурси (ТРР). Підвищення ефективності діяльності професійних учасників туристичного ринку (ПУТР) та решти підприємств туристично-рекреаційної сфери (ПТРС) відбувається за рахунок удосконалення ланцюгів створення надаваної споживачу цінності, які у своїй взаємодії формують туристично-рекреаційний кластер (ТРК).

Як правило, наявні тлумачення кластера віддзеркалюють лише один з боків цього економічного явища (що в принципі є зрозумілим з оглядом на неоднозначність даної економічної категорії та складності в організації законодавчої регламентації її життєдіяльності). Відповідно, базуючись на результатах семантичного аналізу дефініцій категорії «кластер», надалі будемо орієнтуватися на поданий на рис. 2 підхід. Особливості авторських пропозицій відповідають правій частині рис. 2 та містяться в: представлені кластера як самоорганізаційної структури, в якій інтеграційні процеси підпорядковані екологічній орієнтованості; обов'язковості підтримки зростання віддачі від взаємодоповнення компетентностей підприємств ТРС; прийнятті ієрархічності відносин учасників туристичного ринку; виділенні ознак аттрактивності тощо.

Орієнтуючись на табл. 1, наголосимо, що з методологічної точки зору слід врахувати наявність субкластерів й мереж діяльності зі створення туристичного продукту (МСТП) та співвіднести їх з властивостями рекурсивності й вкладеності. Отже, можна запропонувати структурування ТРК, яка подана на рис. 3. У якості учасників кластера тут розглядаються суб'єкти ТРС. Ієрархічна побудова дозволяє АР Крим в цілому розглянути як кластер, що складається з окремих МСТП. Ці МСТП на вищому рівні агрегації розглядаються і як окремі кластери, і як субкластери. При розгляді цих МСТП як кластерів (другий рівень означеної на рис. 3 ієрархії) до їх складу входять окремі субкластери (третій рівень ієрархії на рис. 3) та окремі МСТП (четвертий рівень ієрархії).

Прийняття поданого на рис. 3 підходу до ідентифікації ТРК та ТРС дозволяє й представлення суб'єкта та об'єкта управління розвитком побудувати на фрактальній основі. Таке уявлення про комплексне представлення суб'єкта й об'єкта розвитку ТРС являтиме собою методологічне припущення. Вельми цікавими у аспекті формування суб'єкта управління розвитком ТРК и ТРС є розробки зарубіжних авторів, пов'язані з поширенням відносин коопераційного співробітництва, коли інтеграційна взаємодія ПТРС може проявлятися на чотирьох рівнях, кожен з яких підсилює рівень інтегрованості та взаємопов'язаності ПУТР. Виникає континуум «комунікація – координація – кооперація – співробітництво». Отже, як видно з рис. 4, об'єктом управління розвитком ТРС виступає процес трансформації ТРР у туристичний продукт (ТП). Відповідно, на нижньому рівні пропонованої суб'єкт-об'єктної ієрархії об'єктом управління стають наявні у ПТРС ресурси, потенціал, компетентності та технології трансформації ТРР у ТП.

Більш того, ґрунтуючись на означених пропозиціях та приймаючи підхід щодо підпорядкування процесів розвитку наявності різного роду похідних передумов, які проявляються в різних сферах, пропонується концептуальна схема організації управління розвитком підприємств ТРС (рис. 5).

Орієнтуючись на рис. 5, можна зробити висновок, що розвиток ПТРС, з одного боку, буде підпорядкований обраним в певному туристично-рекреаційному регіоні (кластері) стратегії та орієнтирам, з іншого – буде оказувати вплив на динаміку регіонального розвитку. Логіка взаємообумовлених впливів під час розвитку ПТРС, залучених в різного роду інтеграційні об'єднання, представлено на рис. 2. При цьому передбачається два варіанти: коли ПТРС не вступає до МСТП, але за ознакою географічного розташування приймає настанови розвитку ТРС та коли ПТРС прагне залучитися до мереж діяльності зі створення туристичного продукту.

Таким чином, у статті розглянуто особливості побудови теоретико-методологічного базису управління розвитком туристично-рекреаційної діяльності. Особливістю авторських розробок є їх орієнтування на соорганізацію автономно функціонуючих професійних учасників туристичного ринку, які можуть формувати в межах кластера сукупність різноманітних мереж діяльності зі створення туристичного продукту. Разом з тим, наведені пропозиції мають урахувати вимоги щодо виділення дескриптив-

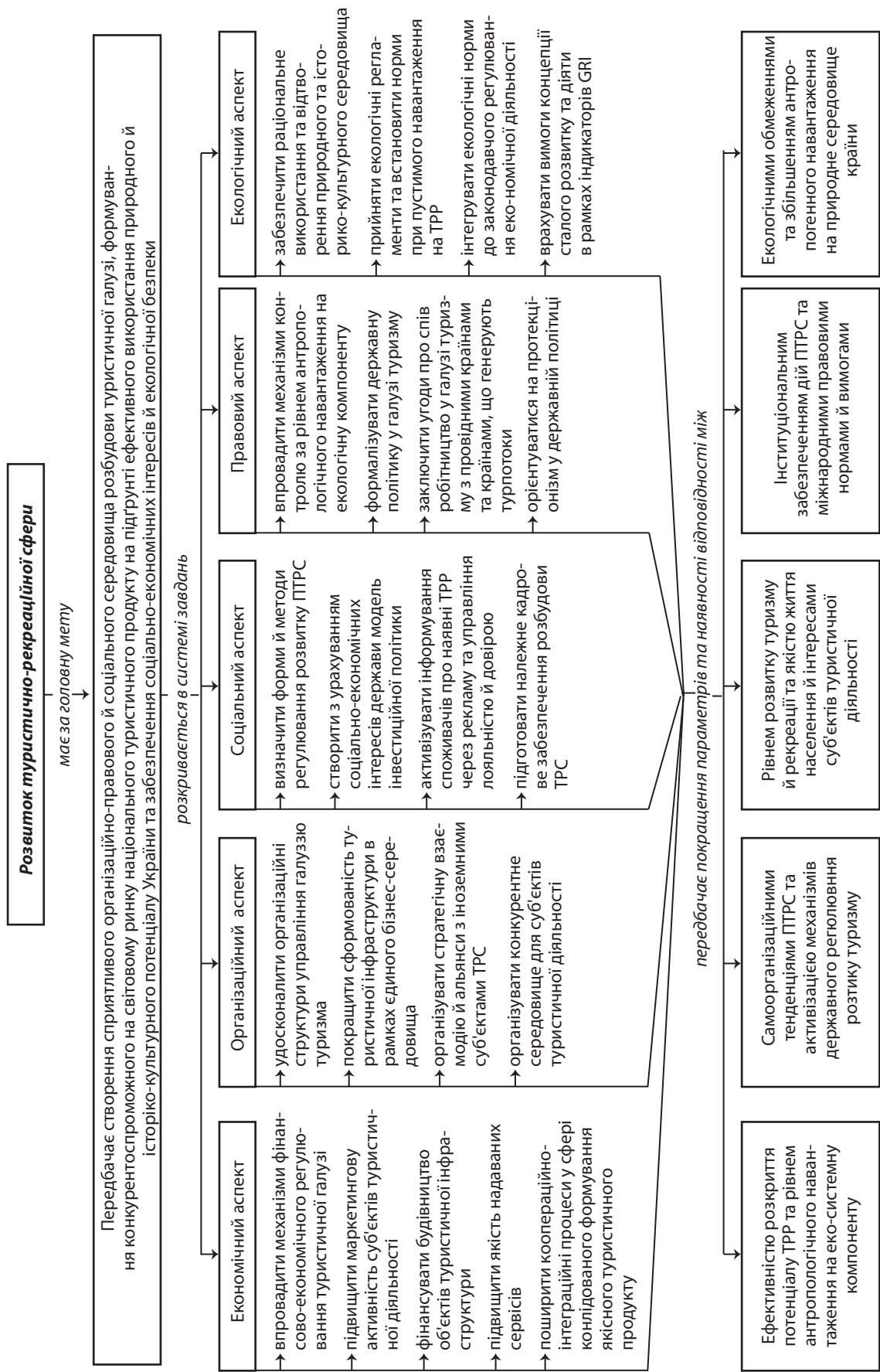

Рис. 1. Основні завдання розвитку національної туристично-рекреаційної сфери

Узагальнене представлення теоретико-методологічного базису управління розвитком туристично-рекреаційної сфери

Елемент	Характеристика
Науково-практична проблема	Розбудова теоретико-методологічного, інституціонального та організаційно-структурного забезпечення розвитку національної туристично-рекреаційної сфери через поширення кластерних та інтеграційних ініціатив суб'єктів туристичної діяльності в рамках зменшення антропологічного навантаження на екосистемну компоненту географічно виділеної території та додержання вимог стійкості природокористування
Гіпотеза	Розвиток туристично-рекреаційної сфери має ґрунтуватися на створенні передумов керованого поширення внутрішніх інтеграційних процесів представників туристично-рекреаційного кластера, заснованих на засадах багаторівневої вертикальної й горизонтальної інтеграції, представленої у територіальному та міжрегіональному аспектах, та орієнтованих на підвищення якості туристичного продукту при додержанні вимоги екологічної безпеки
Спрямованість положень	Розроблений теоретико-методологічний базис орієнтовано на розбудову дієвого механізму управління розвитком туристично-рекреаційної сфери, проте закладені в ньому новітні наукові результати мають впроваджуватися не лише на регіональному рівні, а на рівні первинних ланок – туристичних підприємств, залучених у кластерну та інтеграційну взаємодію.
Онтологія предметної області	Розробка теорії та методології управління розвитком туристично-рекреаційної сфери ґрунтується на удосконаленому розумінні таких концептів як туризм, рекреація, потенціал, дестинація, природокористування, розвиток ТРС, кластер, механізм
Концепція	Представлення туристично-рекреаційного кластера у вигляді фрактальної структури потребує впровадження особливого механізму управління розвитком, елементи якого будуть проєкціюватися на підлеглі рівні. В рамках таких рівнів поширюватимуться коопераційно-інтеграційні відносини, критерієм прояву яких постає консолідація систем діяльності відокремлених підприємств орієнтованих на виробництво туристичного продукту, який розглядається як системоутворюючий фактор
Об'єкт управління розвитком туристично-рекреаційної сфери	Організаційна побудова ТРС як субцілісного об'єкта передбачає представлення об'єкта управління розвитком у вигляді ієрархічно-динамічної структури, коли кожен підлеглий рівень такого ієрархічного представлення разом зі своїм суб'єктом управління виступає як об'єкт спрямування керівних впливів від суб'єкта більш високого рівня
Суб'єкт управління	Розглядається як комплексний економічний суб'єкт, що має ієрархічну побудову. Кожен рівень складається з відповідних до його місця у фрактальному представленні кластера організаційно виділених керівних органів, які мають право регламентувати доступ до ресурсів кластера та обмежувати ступені свободи об'єкту управління згідно з обраною траєкторією розвитку.
Керівний вплив	Реалізується у директивному чи індикативному вигляді в залежності від організаційної побудови кластера та рівня прояву владних відносин у суб'єкт-об'єктних відносинах підприємств ТРС, залучених у кластерну та інтеграційну взаємодію. Спрямування керівних впливів на системи діяльності інтегрованих підприємств орієнтується на отримання найкращої комбінації туристично-рекреаційних ресурсів та ресурсів й компетентностей підприємств туристично-рекреаційної сфери. Керівний вплив реалізується через встановлення регламентів доступу до ТРР.
Обмеження на реалізацію цільової функції	Представлення цільової функції розвитку ТРС як надання більш атрактивного туристичного продукту підпорядковується потребі додержання складної системи балансів між особистими цілями учасників кластера, їх втратами від прийняття системи інтеграційних обмежень та потребою додержання сталого природокористування й ведення екологічно безпечної діяльності

ної (відноситься до реальних підприємств) та нормативної (відноситься до ідеальних підприємств) частини теорії. Отже як перспективи подальших розвиток наведеного методологічного базису слід подати емпіричне представлення та підтвердження доречності реалізації сформованих припущень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громенкова С. Туристический бизнес в Украине: организационно-экономические, правовые и международные предпосылки развития / С. В. Громенкова. // Проблемы и перспективы развития сотрудничества стран Юго-Восточной Европы. – Сборник научных трудов. – Донецк: ДонНУ, 2007. – С. 197–204.
2. Ефремова М. Основы технологии туристического бизнеса. / М. И. Ефремова. – М.: Издательство «Ось-89», 1999. – 192 с.
3. Киляк В. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Киляк – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
4. Максимюк Н. Государственная стратегия развития индустрии туризма Украины / Н. В. Максимюк. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 133. Вип. 120. Економіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 91–99.
5. Матвійчук Л. Еколого-економічний аналіз використання туристичних ресурсів волинської області / Л. Ю. Матвійчук, М. В. Костів // Економічний форум. – Луцьк, 2012. – № 2. – с. 205–210.
6. Молнар О. Функції та структура туристично-рекреаційного комплексу регіону / Молнар О. С., Сержанов В. В. – [Електрон-

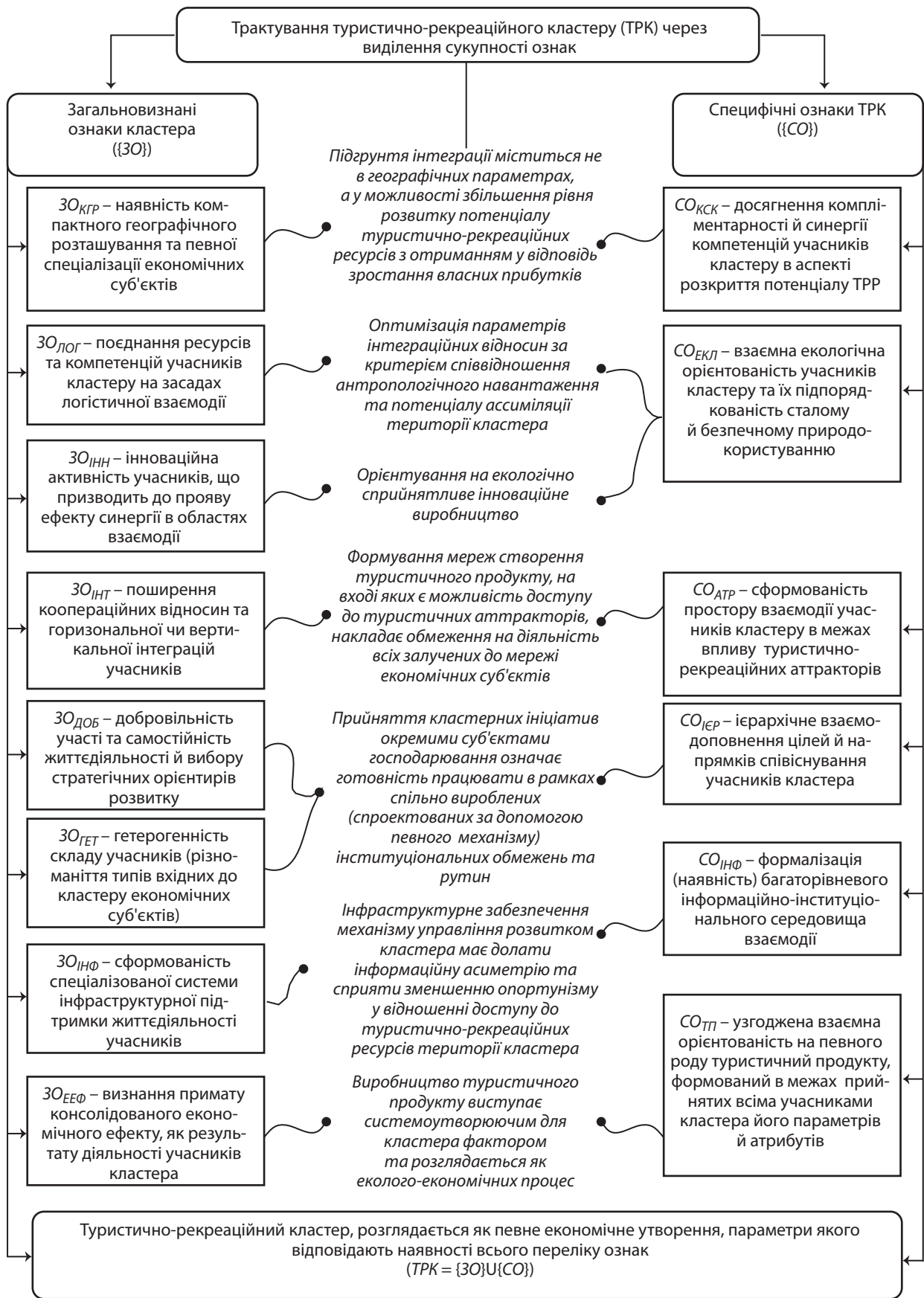

Рис. 2. Розкриття змісту категорії «кластер» як упорядкованої сукупності її змістовних ознак та характеристик

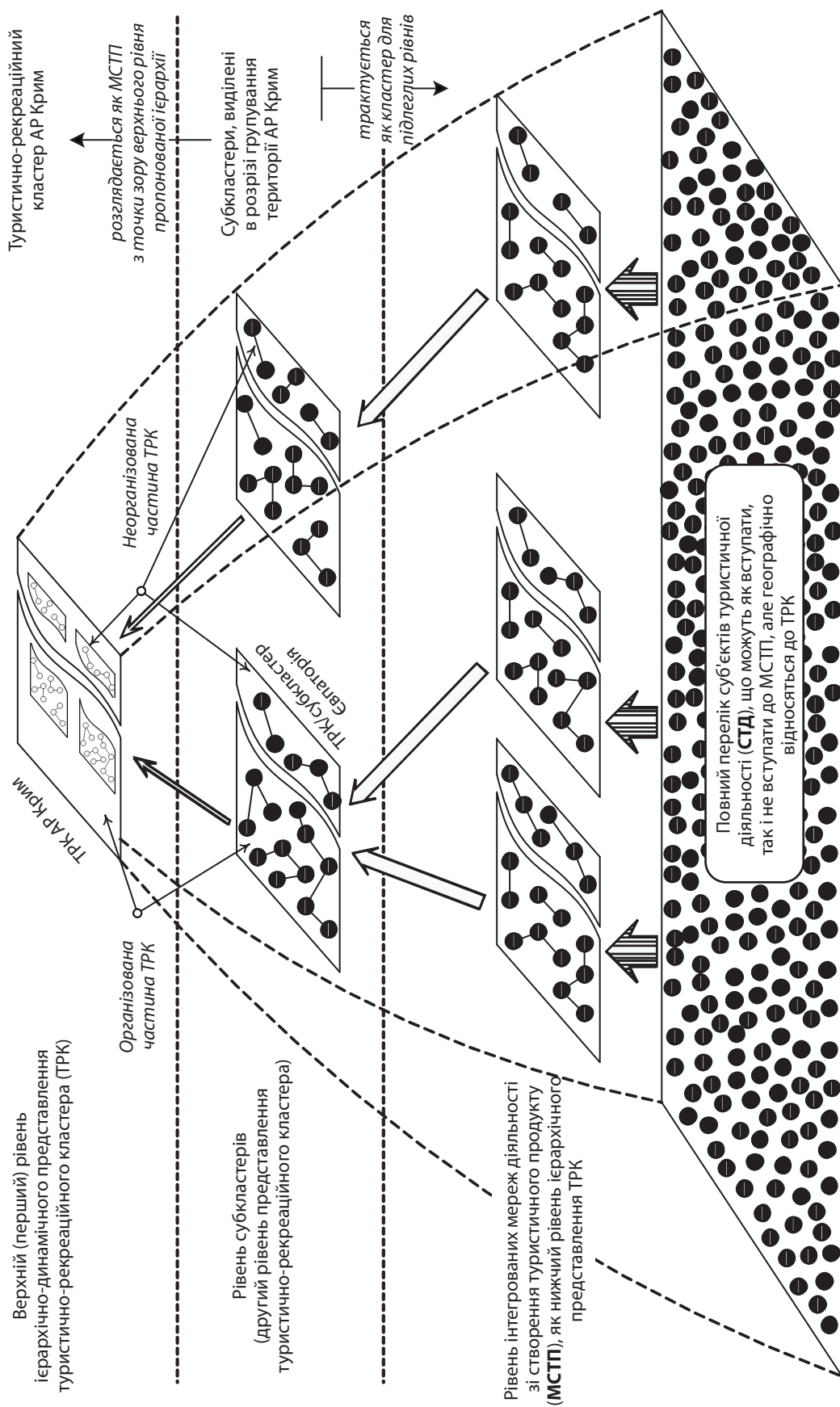
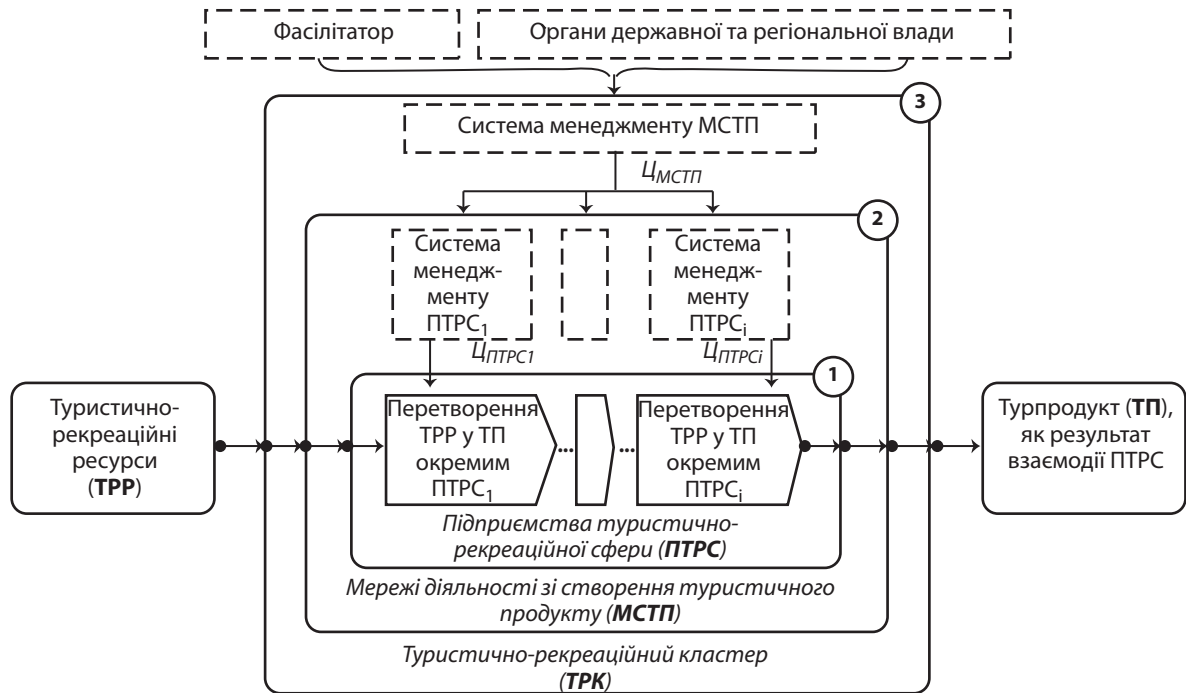

Рис. 3. Ієрархічно-динамічний (фрактальний) підхід до відбиття архітектури ТРК

Умовні позначення:

○ – об'єкт управління; [] – суб'єкт управління; ○ – рівень вкладеності

Рис. 4. Пропонований підхід до ідентифікації суб'єкта та об'єкта розвитку туристично-рекреаційної сфери

Рис. 5. Концептуальний підхід до структурування розвитку ТРС

ний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2008_26/statti/2_1.htm

Ю. Голубінка, П. Черняга – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – www.nbuv.gov.ua/portal/natural/.../49.pdf/.

7. Романюк О. Створення моделі впливу чинників на розвиток територій. з туристичним потенціалом. / О. Романюк,